

LAPSEN TILANTEEN ARVIOIMINEN LASTENSUOJELUSSA: ANALYYSIA ASIAKASTURVALLISUUDEN JA LAADUN NÄKÖKULMASTA

Anne-Mari Jaakola: YTT, tutkijatohtori, Tampereen yliopisto

Tarja Pösö: professori, Tampereen yliopisto

anne-mari.jaakola@tuni.fi; tarja.poso@tuni.fi

Janus vol. 30 (4) 2022, 359–375

Tiivistelmä

Artikkelissa tutkitaan sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä lapsen tilanteen arvioinnista ja sen laadusta lastensuojelussa. Lähtökohdiana on näkemys siitä, että arviointi on kriittinen kohta sosiaalityössä, koska sen pohjalta tulee ratkaista ja tehdä päätös, miten lapsen ja perheen kanssa edetään työskentelyssä. Arviointia lähestytään laadun ja virheiden ja epäkohtien tunnistamisen näkökulmasta. Tarkastelu pohjautuu sosiaalityöntekijöille osoitettuun kyselyyn (N=210). Analyysi osoitti laadukkaan arvioinnin ja asiakkaan oikeuksien toteuttamisen välisen yhteyden. Myös arviointiin käytettävällä riittävällä ajalla oli yhteys laatuun. Arvioinnin laatu oli sosiaalityöntekijöiden arvioimana varsin korkea, vaikka työpaikan käytössä tai sosiaalityöntekijän tiedossa ei ollut arvioinnin laatua, puutteita tai virheitä käsitteleviä käytäntöjä. Tämä herättää kysymyksen sosiaalityöntekijöiden ja organisaatioiden laatu- ja virhetietoisuudesta. Siksi on tarpeellista selkiinnyttää arvioinnin laatuun ja osaamiseen liittyviä tekijöitä lastensuojelussa osana asiakasturvallisuuden kehittämistä.

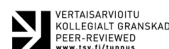
JOHDANTO

Lastensuojelun asiakasturvallisuus on laaja-alainen mutta suomalaisessa keskustelussa vasta muotoutumassa oleva käsite (Välimäki ym. 2021). Asiakasturvallisuus liittyy palveluiden laatuun ja kansalaisten sosiaalisten oikeuksien toteutumiseen (Hämäläinen & Vornanen 2021). Siksikin käsite on välttämätön eriteltäväksi ja vahvistettavaksi lastensuojelussa, jossa epäkohdat voivat tuottaa perustavanlaatuaista uhkaa lapsen ja hänen läheistensä fyysiselle, sosiaaliselle, oikeudelliselle, psyykkiselle ja moraalille turvallisuudelle. Käsite itsessään ei poista edellä mainittuja uhkia, mutta käytäntöön vakiintuessaan se voi ohjata aiempaa selkeämmin tunnistamaan las-

tensuojelun laatua ja ehkäisemään epäkohtia ja niiden uhkia.

Asiakasturvallisuutta on ensimmäisenä määritellyt sosiaali- ja terveystieteiden lupavirasto Valvira valvontatehtävänsä toteuttamiseksi (Tiri 2019). Kattavin suomalainen tulkinta asiakasturvallisuuden käsitteestä lastensuojelussa on Sanna Välimäen, Riitta Vornasen, Heidi Vanjusovin ja Juha Hämäläisen (2021) johdatus aiheeseen. Asiakasturvallisuus määritellään siinä lastensuojelutyön toimintaan liittyvien yksiköiden ja organisaatioiden periaatteina ja toimintakäytäntöinä, joiden tarkoitus on varmistaa palvelun turvallisuus ja suojata asiakasta (Välimäki yms. 2021, 167). Asiakasturvallisuus on tässä näkemyksessä osa lastensuojelutyön laatua. Laa-

Janus

dun perimmäisenä kriteerinä puolestaan pidetään lapsen edun toteutumista, lapsen turvallisuutta ja hyvinvointia (mt., 167). Vaikka käsite on uudehko, johdatus tuo näkyviin sen, että joitakin asiakasturvallisuuden varmistamiseen pyrkiviä käytäntöjä on ollut jo pitkään, kuten erilaiset oikeusturvakäytännöt. Yhtä lailla näkyviin tulee se, että asiakasturvallisuuteen liittyviä teemoja on tutkittu aiemmin, mutta erilaisten käsitteellistysten pohjalta. Lastensuojelun virheisiin ja epäkohtiin kohdistuva tutkimuskiinnostus on yksi esimerkki tästä (esim. Munro 1996; Sicora 2017; Biesel ym. 2020a). Lastensuojelun virheisiin kohdistuvaa tutkimusta on ollut myös Suomessa, joskin varsin pistemäisesti (Jaakola ym. 2014; Julin & Pösö 2020; Kalliomaa–Puha ym. 2021). Virheiden ja epäkohtien tutkimuksessa on tarkasteltu ennen kaikkea päätöksentekoa lastensuojelussa.

Päätöksenteon sijasta keskitymme tässä artikkelissa asiakasturvallisuuden teemaan yhdestä näkökulmasta, analysoimalla lapsen tilanteen arviointiin liittyviä käytäntöjä. Perustelemme valintaa sillä, että hyvin toteutettu arviointi on edellytys kaikille lastensuojelun toimille. Se on perusteltavissa myös asiakasturvallisuuden ja virheiden välttämisen kannalta: mitä huolellisemmin ja luottettavammin arviointi toteutuu, sitä laadukkaammin lastensuojelu todennäköisesti onnistuu tehtävässään (Munro 1996; Shlonsky & Benbenishty 2014; Shlonsky & Mildon 2017). Mahdollistahan on, että arviointi on niukkaa tai epätarkkaa, se kohdistuu lapsen kannalta merkityksettämiin asioihin tai arviointi on virheellistä, ja silloin arvioinnin ongelmat heijastuvat lasta koskevien päätösten ongelmina (Munro 2008,

76–152). Siksi arvioinnin ja sen laadun puutteet ja ongelmat voivat uhata lapsen ja hänen läheistensä oikeuksia sekä sosiaalista, moraalista, psyykkistä ja fyysistä turvallisuutta lastensuojelussa.

Artikkeli kohdistuu sosiaalityöntekijöiden näkemyksiin heidän tekemästään arvioinnista ja sen laadusta arvioinnin virheiden ja epäkohtien tunnistamisen näkökulmasta ja se pohjautuu valtakunnalliseen kyselyyn. Lastensuojelututkimuksessa ja -politiikassa lastensuojelun laatua ja virheitä koskevat näkemykset voivat vaihdella merkittävästikin valitun viitekehyksen pohjalta (esim. Hood 2019; Malja ym. 2019; Biesel & Cottier 2020). Arvioinnin laatu ymmärretään tässä analyysissä työntekijöiden määrittämisnäkökulmalla tehdyn lapsen tilanteen arvioinnin laadusta. Sama koskee arvioinnin virheitä ja niihin liittyviä menettelytapoja. Kysymme, millaisena työntekijät näkevät työyksikössä tehtävän arvioinnin laadun, onko arvioinnin laatua tai virhetilanteisiin varautumista määriteltä sosiaalityöntekijöiden työpaikoilla ja millainen yhteys arvioinnin tekemisen käytännöillä on näkemyksiin arvioinnin laadusta. Pyrimme virittämään valittujen tekijöiden – laatu ja virheet – ja kyselyaineiston mahdollistaman empiirisen tarkastelun pohjalta pohdintaa arvioinnista asiakasturvallisuuden näkökulmasta. Tulokset herättävät kysymyksen sosiaalityöntekijöiden ja organisaatioiden laatu- ja virhetietoisuudesta. Ennen empiiristen tulosten esittelyä kuvaamme ensin käsitteellistä lähestymistapaamme arviointiin ammatillisena toimintana ja sen jälkeen arviointia nimenomaan lastensuojelun institutionaalisen tehtävän hoitamisessa.

ARVIOINTI AMMATILLISENA TOIMINTANA

Lapsen tilanteen arviointi on yksi merkityksellisimmistä ja samalla herkimmistä sosiaalityöntekijän tehtävistä (Jaakola 2020). Arviointi on kriittinen kohta työskentelyssä, koska sen pohjalta tulee ratkaista ja tehdä päätös, miten lapsen ja perheen kanssa edetään työskentelyssä. Arviointi vaatii sosiaalityöntekijältä korkeatasoista lastensuojelutyön asiantuntijuutta, hyvää ammatillista tiedollista valmiutta ja taidollista osaamista tunnistaa lapsen tilanne oikein ja oikea-aikaisesti. Laadukas arviointi edellyttää taitavaa arvioinnin tekijää, jolla on kyky jäsentää ja tehdä ymmärrettäväksi arvioinnissa saatua tietoa saavuttaakseen ammatillisesti oikein perustellun ja harkitun arvioinnin (Trevithick 2005).

Tavallisimmin arviointi määrittyy prosessiksi, johon asiakas osallistuu ja jonka tarkoituksena on ymmärtää ihmistä suhteessa hänen ympäristöönsä (Coulshed & Orme 1998). Prosessina arviointi on ammatillista toimintaa ja se jäsenyy tiedon keruun, käsittelyn ja päättelyn vaiheisiin (Gambriel 2005; Horwarth 2007). Tiedon keruussa on kyse työskentelystä lapsen, läheisten, monialaisten verkostojen ja työntekijän välillä kokonaiskuvan saamiseksi lapsen tilanteesta. Tiedonkäsittelyssä sosiaalityöntekijän tulee ratkaista, millaista tietoa lapsen tilanteen varmistamiseksi tarvitaan ja keneltä tietoa tulee kysyä. Päättelyssä sosiaalityöntekijä jäsentää arvioinnissa saatua tietoa sekä määrittelee ja harkitsee lapsen ja perheen tuen ja avun tarvetta. Arviointi itsessään voi toimia interventiona ja tarjota mahdollisuuden lapsen ja vanhempien ymmärryksen lisäämiseen tekijöistä, jotka ovat

vaikuttamassa lastensuojelun tarpeeseen (ks. esim. Hietamäki 2015). Arvioinnista saadun tiedon tarkoituksena on tukea ja varmistaa lasta koskevaa päätöksentekoa sekä edistää muutosta lapsen ja perheen tilanteessa (Crisp ym. 2005). Päätöksenteossa tehdään ratkaisu siitä, miten arvioinnissa saadun tiedon pohjalta toimitaan (O’Sullivan 2011, 2–3). Arviointi edeltää mutta myös seuraa tehtyä päätöstä ja siksi arviointi ja päätöksenteko tulee nähdä jatkumona.

Kun arviointia tarkastellaan sosiaalityön ammatillisena osaamisena, viittaa se toimintaan, jossa lasta ja perhettä koskevaa tietoa kerätään, käsitellään ja yhdistetään prosessin eri vaiheissa. Arvioinnin jatkumollisuuteen liittyy lapsen tilanteen seuranta ja tilanteelle asetettujen tavoitteiden tarkistaminen ja uudelleenarviointi systemaattisesti. Ammatillisena toimintana arviointi edellyttää sosiaalityöntekijältä paitsi yllä kuvattuja taitoja niin myös monialaista osaamista ja vuorovaikutuksellisia taitoja sekä eettistä, yhteiskunnallista ja oikeudellista osaamista – ja kaiken tämän soveltamista yksittäisen lapsen ja perheen tilanteeseen (Jaakola 2020).

Arvioinnissa voidaan tunnistaa kaksi erilaista lähestymistapaa (Holland 2004; Munro 2005; Forrester & Burton 2016). Toisessa lähtökohtana on, että sosiaalityöntekijän tehtävänä on tapauskohtaisesti soveltaa tietojaan ja taitojaan parhaaksi katsomallaan tavalla. Tätä voi kutsua harkinta- tai reflektiopainotteiseksi arvioinniksi. Sille on ominaista edellä kuvatun kaltainen prosessi sekä sosiaalityöntekijän analyttinen reflektio ja kriittisyys lasta koskevan tiedon käsittelyssä. Arviointi tuo esille faktoja ja tulkitsevaan harkintaan pohjautuvia

perusteluja, joiden varaan sosiaalityöntekijä perustaa päätöksensä (Gambrill 2005, 102).

Toisessa lähtökohtana on sosiaalityöntekijän harkinnan alueen kaventaminen ohjaamalla arviointia arviointilanteen ulkopuolisilla rakenteilla kuten rakenteistetulla mallinnuksella, muodollisilla, ohjeilla ja strukturoiduilla menetelmillä (esim. English & Pecora 1994; D'Andrade ym. 2008, 36). Tätä voi kutsua muodollis- tai tuotepainotteiseksi arvioinniksi. Sille on ominaista arvioinnissa käytettävän tiedon rationaalisuuden sekä tilastollisten todennäköisyyksien korostus arvioinnin johtopäätöksissä ja päätöksenteossa. Molemmat arvioinnin lähestymistavat pyrkivät laadultaan hyvään arviointiin mutta hyvin eri tavoilla. Toinen pyrkii arvioitsijasta riippumattomaan toimintaan käyttämällä rationaaliseksi katsottuja, teknisiä ja tutkimusperustaisia menetelmiä luotettavan arvioinnin takaajana, toinen korostaa arvioitsijan huolellisuutta, analyttisyyttä ja tarkkaa ammatillista tapauskohtaista harkintaa.

Suomalaisessa lastensuojelussa vahvaan struktuuriin pohjautuvat arvioinnin tavat ovat olleet harvinaisia ja työntekijöiden harkinnan alue on ollut perinteisesti laajaa. Näin on todettu myös kansainvälisesti vertailevissa tarkasteluissa (Berrick ym. 2015; Falconer & Shardlow 2018; Hultman ym. 2018). Harkintaa painottavan arvioinnin rinnalle on kuitenkin pyritty viime aikoina tuomaan erilaisia strukturoituja arviointimenetelmiä ja -työkaluja. Niiden hallinta ja tarkoituksenmukainen käyttö on tuonut uudenlaisen osaamisen haasteen lapsiperhepalveluiden ja lastensuojelun työntekijöille. Tämän

artikkelin kannalta ne ovat osaltaan tuoneet aiempaa näkyvämmäksi sen kysymyksen, millaisen tiedon ja tietoon liittyvän osaamisen pohjalta arviointeja tulee ja voi tehdä.

LASTENSUOJELU ARVIOINNIN TEKEMISEN KONTEKSTINA

Arviointia on yllä tarkasteltu lastensuojeluun läpäisevästi kuuluvana ammatillisena toimintana. Toinen, artikkelimme ulkopuolelle jäävä näkemys arvioinnista, on sen näkeminen tiettyjen hallinnollis-juridisten tehtävien ja päätösten edellyttämäksi selvitystyöksi, jolloin arviointi tarkoittaa esimerkiksi palvelutarvearviointia tai huostaanoton tarpeen arviointia. Vaikka irtaannumme toimenpidekohtaisesta arvioinnin tarkastelusta, lähdemme siitä, että lastensuojelun institutionaalinen tehtävä kehystää arviointia ja sen osaamista tavoilla, jotka eroavat esimerkiksi vanhuspalveluissa tehtävistä arvioinneista.

Lastensuojelussa käytettävä julkinen valta on ensinnäkin tekijä, joka vaikuttaa arviointiin. Sosiaalityöntekijöiden velvollisuus on tehdä arviointeja niissäkin tilanteissa, joissa lapsi tai perhe eivät halua tulla arvioiduiksi. Toisaalta julkisen vallan läsnäolo vaikuttaa arviointeihin siten, että arvioinnista voi seurata lapselle sellaista hyvinvoinnin turvaa, jota muut palvelut eivät mahdollista. Joissakin tilanteissa esimerkiksi lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle voi tukea merkittävästi lapsen hyvinvointia ja vastaavanlaista ratkaisua ei muissa palveluissa voida tehdä. Lastensuojelun käytössä oleva julkinen valta alleviivaa erilaisia valta-asemia: sosiaalityöntekijät ovat julkisen vallan käyttäjiä ja lapset

ja vanhemmat julkisen vallan käytön kohteita. Tämä vallan epätasapaino vaikuttaa aina arviointiin ja kaikkeen lastensuojelussa tehtävään sosiaalityöhön. Epätasapaino ei kuitenkaan tarkoita sitä, että valta on suoraviivaisesti perheiden intressejä ja tarpeita vastaan vaan se voi joissakin tilanteissa mahdollistaa lapsen oikeuksien toteutumisen suhteessa vanhempien oikeuksiin (Pösö 2022).

Toiseksi lastensuojelun institutionaalinen tehtävä tuo arviointiin sen, että arviointia tehdään yksityisistä, ainutkertaisista ja henkilökohtaisesti hyvin merkityksellisistä perhe- ja vanhemmuussuhteista. Tämä tuo arviointiin jatkuvaa eettisen herkkyyden ja tasa-painottelun tarvetta (Lonne ym. 2016) ja ristiriitaisten ja uuvuttavienkin tunteiden läsnäoloa niin lapsissa ja vanhemmissa kuin arviointia tekevässä työnteekijässään (Gibson 2019).

Perhe- ja vanhemmuussuhteiden keskeisyys ja niiden henkilökohtainen ja emotionaalinen luonne vaikuttavat lähtökohtaisesti arvioinnissa käytettävään tietoon. Tietoa lastensuojelun arvioinnissa ja päätöksenteossa kuvataan usein epätäydelliseksi (erilaiset perhesalaisuudet voivat estää tietojen jakamista), tilannekohtaisesti muuttuvaksi ja epävarmaksi (osapuolten tiedot voivat erota merkittävästikin) (ks. esim. Munro 2008). Tämä lastensuojelun tietoluonne onkin kolmas tekijä, joka merkityksellistää erityisellä tavalla lastensuojelussa tehtäviä arviointeja ja niiden tekemisen osaamista. Arvioinnissa sosiaalityöntekijän tehtävänä on ikään kuin tehdä näkymätön näkyväksi (Gambrell 2005). Vaikeutena kuitenkin on, että kuva tai todellisuus, joka tiedon perusteella tulisi muodostaa, ei ole ennakoita tiedos-

sa. Siksi epävarmuus ja epäilykset tiedon osuvuudesta tai virheellisyydestä ovat aina läsnä ja haastavat arviointia ja siihen sisältyvää harkintaa. Moniammatillinen ja -alainen työskentely voi osaltaan poistaa epävarmuutta mutta ei välttämättä. Arvioinnissa käytettävän tiedon rajallisuudesta huolimatta sosiaalityöntekijän tulee voida toimia ja muodostaa lasta koskeva päätös.

Neljäs tekijä liittyy siihen normatiivisuuteen, joka ohjaa lastensuojelun institutionaalista tehtävää: lastensuojelulaki ja muu säännöstö ohjaavat toimimaan lapsen edun mukaisesti. Arvioinnin tulee niin ollen olla samanaikaisesti sekä tarkkaa ja luotettavaa että puolueellista, lapsen etua ohitse muiden edun tunnistavaa (Sandberg 2018).

Edellä kuvatut tekijät tuovat näkyviin lastensuojelussa tehtävän arvioinnin haasteellisuutta: arviointi on julkisen vallan käyttöä henkilökohtaisten ja yksityisten perhe- ja vanhemmuussuhteiden alueella tilanteissa, jotka ovat emotionaalisesti latautuneita, ja arvioinnin pohjaksi saatavaa tietoa on syytä pitää muuttuvana ja epätäydellisenä. Arviointia ei suinkaan helpota muuttuva palvelujärjestelmä. Esimerkiksi rajankäynti sosiaalihuoltolain mukaisten lapsi- ja perhepalveluiden ja lastensuojelulain mukaisten palveluiden välillä ei ole aina selkeää. Ei ole yllättävää, että arvioinnissa on joskus puutteita, virheitä tai erimielisyyttä.

Arvioinnissa, kuten yleensä lastensuojelun virheissä, on erotettu erilaisia tekijöitä (Biesel & Cottier 2020). Arvioinnin virheissä on kyse niin työnteekijä-, asiakas-, organisaatio-, kansalais- ja lainsäädäntötekijöistä ja siitä, miten

ne vaikuttavat toisiinsa. Työntekijän taitoihin liittyvillä virhetekijöillä viitataan työntekijän taitojen puutteisiin, asiakastekijöillä asiakkaiden vastarintaan ja haluttomuuteen osallistua työskentelysuhteisiin, henkilöstötekijöillä epäpätevään ja riittämättömään henkilöstöön, organisatorisilla tekijöillä suureen asiakasmäärään ja puuttuvaan tukeen, yhteistyötekijöillä moniorganisatoristen ja -ammattillisten työkäytäntöjen riittämättömään tiedonvaihtoon, oikeudellisilla tekijöillä oikeudellisen sääntelyn epätarkkuuteen ja kansalais-tekijöillä julkisena mielipiteenä esitettyyn lastensuojelun skandalisointiin (Biesel & Cottier 2020). Tämä on otettava huomioon myös silloin, kun tarkastellaan arvioinnin virheitä tiedon käytön osalta.

Virheitä voi syntyä, jos tietoa kerätään vain osalta toimijoilta, tietoa työstetään puutteellisesti ja vinosti tai tietoa laininlyödään (esim. Munro 1996 ja 2008; Biesel ym. 2020). Työntekijän osaaminen tiedon kerääjänä, käsitelijänä ja yhdistäjänä palautuu osin työntekijän taitoihin ja tietoihin, mutta ei ainoastaan niihin. Kyse on myös asiakkaina olevien lasten ja perheiden toiminnasta, työyhteisön ja esimiehen toiminnasta yksittäisen työntekijän tukena ja arvioinnin laadun varmistajana, organisaatiosta huolellisen ja tarkan arvioinnin tekemisen mahdollistajana ja selkeästä lainsäädännöstä (Horwarth 2015). Siksi tärkeä arvioinnin laadun piirre on tunnistaa ne tekijät, jotka uhkaavat huolellisen ja tarkan arvioinnin tekemistä ja ne mekanismit, joilla niiden tekijöiden vaikutus poistetaan tai minimoidaan. Tunnistaminen edellyttää kriittistä ajattelua (Gambrell 2012).

AINEISTO JA MENETELMÄ

Empiirinen analyysi pohjautuu sosiaalityöntekijöiden näkemyksiin lapsen tilanteen arvioinnin laadusta ja laatuun liittyvistä tekijöistä työpaikalla sekä menettelytavoista arvioinnin virheisiin varautumisessa. Aineistona on valtakunnallinen vuonna 2021 toteutettu arviointia ja sen käytäntöjä kartoittava sähköinen kysely. Kyselyyn vastasi 210 lapsiperhepalveluissa ja lastensuojelussa työskentelevää sosiaalityöntekijää. Lupa kyselyaineiston keräämiseen saatiin 210 kunnasta eri puolilta Suomea. Vastaajia lähestyttiin kuntien toiveiden mukaisesti joko lähettämällä kyselyn linkki suoraan työntekijän sähköpostiin tai kunnan nimeämän yhteyshenkilön jakaman linkin kautta. Kysely on osa tutkimuskokonaisuutta, jolla on Tampereen yliopiston eettisen toimikunnan lausunto. Kyselyaineisto on kerätty, säilytetty ja analysoitu ilman vastaajien tunnistetietoja. Vastauksia ei käsitellä alue- tai organisaatiokohtaisesti.

Kyselyyn vastanneista sosiaalityöntekijöistä suurin osa oli naisia ja äidinkieltään suomenkielisiä. Lähtään he olivat keskimäärin 44-vuotiaita. Vastaajien ikä- ja sukupuolijakauma vastasi hyvin tilastoa sosiaalipalvelujen sosiaalityöntekijöistä vuodelta 2018 (SVT 2021). Vastaajilla oli työkokemusta lasten ja perheiden sosiaalityöstä noin kahdeksan vuotta. Vastaajien enemmistö oli sosiaalityöntekijän työuran alku- ja keskivaiheilla. Työkokemuksen keston keskiarvo oli 7,6 vuotta. Vastaajissa oli eniten suurissa tai keskisuurissa kaupungeissa työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä. Valtaosin vastaajat olivat muodollisesti päteviä tai sijaispäteviä sosiaalityöntekijöitä. Enemmistö vastaajista työskenteli

pääasiassa lastensuojelulain mukaisissa työtehtävissä ja yli kolmannes työskenteli sekä sosiaalihuoltolain että lastensuojelulain tehtävissä.

Tutkimme kyselyllä arviointia sosiaalityöntekijöiden ammatilliseen toimintaan sisältyvänä ilmiönä emmekä kiinnittäneet sitä esimerkiksi pelkästään palvelutarpeen arviointiin. Sisällytimme kyselyyn kysymyksiä sosiaalityöntekijöiden tavasta tehdä arviointia sekä käytännöistä varmistaa arvioinnissa saatua tietoa ja keinoista arvioinnin virhetilanteisiin varautumisessa ja laadun takaamisessa. Lisäksi kysyimme vastaajan työpaikan käytännöistä laatuun ja virheisiin liittyen. Kyselyaineiston analyysi perustuu sosiaalityöntekijöiden vastauksiin edellä kuvatuissa kysymysosioissa. Käytetyillä menetelmillä olemme tavoittaneet yksittäistä vastaajajoukkoa laajempaa tietoa lapsen tilanteen arvioinnin laadusta ja siihen yhteydessä olevista tekijöistä. Tutkimusaineiston koko on riittävä tilastolliseen analyysiin. Käytämme kuvailevina menetelminä muuttujien frekvenssi- ja prosenttijakaumien vertailua. Pääkomponenttianalyysillä tutkimme arviointiin sisältyviä ja sen tekemisen tapaa kuvaavia latenteja ulottuvuuksia niin, että niitä ei ole rajattu etukäteen. Analyysin lopuksi ristiintaulukoimme pääkompo-

nenttiansi analyysin tuloksena saatuja arvioinnin tekemisen tavan ulottuvuuksia summamuuttujina havainnollistamaan arvioinnin tekemisen ja laadun suhteita.

ARVIOINNIN JA LAADUN YHTEYDET

Kartoitimme arvioinnin laatua ja virhetilanteisiin varautumista kysymyksillä, jotka kohdentuivat sosiaalityöntekijän työpaikan käytäntöihin arvioinnin laadun kriteereissä ja toisaalta arvioinnin virhetilanteisiin varautumisen menettelytavoissa (ks. taulukko 1). Sosiaalityöntekijöiltä kysyttiin, onko työpaikalla laadittu laadun kriteereitä arvioinnille. Noin puolessa sosiaalityöntekijöiden työpaikoista ei ole laadittu laatuksiteereitä arviointiin. Yhteenlaskettu osuus sille, että laatuksiteereitä ei ole tai sosiaalityöntekijä ei tiedä niiden olemassaoloa oli lähes 90 prosenttia. Vastaus osuudet siihen, onko työpaikalla menettelytapoja arvioinnin puutteiden tai virheiden käsittelyyn olivat samansuuntaiset. Menettelytapa on vain noin joka kymmenennessä sosiaalityöntekijän työpaikassa. Noin puolet sosiaalityöntekijöistä vastasi, että menettelytapa ei ole työpaikalla ja osuudet siihen, että menettelytapa ei ollut vastaajan tiedossa, oli yli 40 prosenttia.

Taulukko 1. Arvioinnin laatuksiteereiden ja virheiden menettelytavan yleisyys vastaajan työpaikalla, % (N)

	Onko työpaikallasi laadittu laadun kriteereitä arvioinnille? % (N)	Onko työpaikallasi laadittu työyksikön sisäistä menettelytapa silloin kun arviointi on puutteellista tai kun tapahtuu arvioinnin virheitä? % (N)
Kyllä	11 (22)	7 (15)
Ei	52 (104)	50 (101)
En tiedä	37 (74)	43 (88)
yht.	100 (200)	100 (204)

Arvioinnin laatuksiteereiden ja virhetilanteiden menettelytapojen jatkoanalysointi ei ollut mahdollista muuttujien vastausjakaumien vinouden vuoksi. Valitsimme analyysiin näiden sijasta muuttujan, joka mittaa sosiaalityöntekijän näkemystä arvioinnin laadusta työpaikalla (ks. taulukko 2). Erittäin laadukkaana arviointia piti alle kymmenen prosenttia sosiaalityöntekijöistä. Melko laadukkaaksi sen arvioi noin 60 prosenttia. Noin joka kolmas sosiaalityöntekijöistä piti työpaikalla tehtävää arviointia vain jonkin verran tai ei lainkaan laadukkaana.

kemisen tavan ulottuvuuksia mittaavia muuttujajoukkoja.

Analyysin tulos toi esille neljä muuttujien yhteisvaihtelua tiivistävää ulottuvuutta, jotka ilmensivät sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä arvioinnin tekemisestä (ks. taulukko 3). Ensimmäiselle komponentille latautui muuttujia, jotka mittasivat asiakkaan oikeuksien ja lapsen edun turvaamisen toteutumisen yleisyyttä arvioinnissa sekä arvioinnin yhteistä arvopohjaa. Komponentti selitti 34,3 prosenttia kysymysosion muuttujien kokonaisvaihtelusta, mikä

Taulukko 2. Vastaajan näkemys työpaikalla tehtävän arvioinnin laadusta, % (N)

Kuinka laadukasta työpaikassasi tehtävä lapsen tilanteen arviointi mielestäsi on? % (N)	
Erittäin laadukasta	9 (19)
Melko laadukasta	58 (122)
Jonkin verran laadukasta	31 (64)
Ei lainkaan laadukasta	2 (5)
Total	100 (210)

Arvioinnin laadun vastausjakaumat mahdollistivat jatkoanalyysin tekemisen siihen yhteydessä olevista tekijöistä. Tarkastelimme arvioinnin laatuun yhteydessä olevia tekijöitä suhteessa pääkomponenttianalyysissä esille saattuihin arvioinnin tekemisen tapaa ja käytäntöjä mittaaviin ulottuvuuksiin. Pääkomponenttianalyysiin valittiin muuttujia kysymysosion, joka mittaa sosiaalityöntekijän tapaa tehdä arviointia. Pääkomponenttianalyysi perustui kysymysosiossa olevien muuttujien keskinäisiin korrelaatioihin. Sen avulla aineistoon sisältyvää informaatiota tiivistettiin ja saatiin esille arvioinnin te-

oli osuutena korkea. Toiselle komponentille latautui muuttujia, jotka sisälsivät sosiaalityöntekijän näkemystä ajan, harkinnan ja perehtymisen riittävydestä arvioinnissa. Toisen komponentin selitysosuus oli 10,5 prosenttia. Kolmas komponentti mittasi sosiaalityöntekijän työntekijäkohtaisen vastuun yleisyyttä arvioinnissa. Sen selitysosuus muuttujien kokonaisvaihtelusta oli 9,3 prosenttia. Neljäs komponentti sisälsi muuttujia, joiden sisältöinä olivat teorialähtöistä ja systemaattisuutta toteutettava arviointi. Komponentin selitysosuudeksi jäi 7,9 prosenttia.

Taulukko 3. Pääkomponenttianalyysin komponenttilataukset

Tehdessäni arviointia...	Komponentit				h ²
	1	2	3	4	
käytän/testaan hypoteeseja varmistaakseni arviointia	0,018	0,027	0,123	0,736	0,558
perustan arvioinnin työyhteisössä yhteisesti sovittuun arvopohjaan	0,468	-0,084	0,473	0,203	0,491
työpaikkani käytännöt edistävät arvioinnin toteutumista lapsen edun mukaisesti	0,531	0,211	0,419	0,122	0,517
pystyn takaamaan arvioinnissa lapsen oikeusturvan toteutumisen	0,867	0,217	0,105	-0,015	0,810
pystyn takaamaan arvioinnissa vanhempien oikeusturvan toteutumisen	0,825	0,201	-0,060	0,049	0,727
arvioinnissa toteutuu lapsen oikeus tuntea oikeutensa	0,655	0,150	0,083	0,257	0,524
analysoin saamaani tietoa teoreettisen tiedon avulla	0,172	-0,032	0,023	0,733	0,568
koen, että vastuu arvioinnin tekemisestä on yksin minulla	-0,025	-0,199	-0,848	-0,103	0,770
koen, että vastuu arvioinnista seuraavasta päätöksestä on yksin minulla	-0,068	-0,232	-0,831	-0,086	0,756
ehdin perehtyä riittävästi asioihin, joita joudun ratkaisemaan lasta koskien	0,147	0,765	0,247	0,182	0,700
tarkistan säännöllisin väliajoin lapsen tilanteesta tekemääni arviota	0,390	0,402	0,031	0,525	0,591
pystyn luottamaan siihen, että huomioin arvioinnissa oleellimmat asiat	0,404	0,499	0,119	0,240	0,483
voin käyttää arvioinnin tekemiseen riittävästi aikaa	0,073	0,861	0,162	-0,019	0,773
voin käyttää arvioinnin tekemiseen riittävästi harkintaa	0,372	0,722	0,073	0,091	0,673
teen arvioinnin systemaattisella ja strukturoidulla tavalla	0,042	0,267	0,141	0,532	0,376
Ominaisarvo	5,147	1,573	1,402	1,195	
Selitysosuus %	34,32	10,49	9,34	7,97	
Kumulatiivinen selitysosuus %	34,32	44,80	54,15	62,11	

Muodostimme pääkomponenttianalyysin komponenttilatauksista neljä summamuuttujaa, jotka nimesimme asiakkaan oikeuksien ja edun toteutumisen, arviointiin käytetyn ajan ja perehtymisen riittävyyden, arvioinnin vastuun sekä systemaattisuuden summamuuttujiksi. Summamuuttujiin sisältyi vastausasteikko, joka mittasi muuttujaulottuvuuksien toteutumisen yleisyyttä arvioinnissa. Muuttujien al-

kuperäinen vastausasteikko oli viisiporainen likert-asteikko välillä 1=ei/en juuri koskaan, 2=vain harvoin, 3=silloin tällöin, 4=lähes aina ja 5=aina. Summamuuttujaan sisältyvien muuttujien keskinäistä yhteneväisyyttä mitata samaa asiaa testattiin Cronbachin alfa kertoimella. Summamuuttujien reliabiliteetin alfa-kertoimien arvot olivat kohtuullisen korkeat ja hyvät (ks. taulukko 4).

Taulukko 4. Summamuuttujiin sisältyvät muuttujaulottuvuudet ja alfakertoimien arvot

Summamuuttuja:	Komponentti- lataus	h ²	r	alfa
asiakkaan oikeuksien ja edun toteutuminen perustan arvioinnin työyhteisössä yhteisesti sovittuun arvopohjaan	0,468	0,491	0,432	0,776
työpaikkani käytännöt edistävät arvioinnin toteutumista lapsen edun mukaisesti	0,531	0,517	0,564	0,723
pystyn takaamaan arvioinnissa lapsen oikeusturvan toteutumisen	0,867	0,81	0,692	0,686
pystyn takaamaan arvioinnissa vanhempien oikeusturvan toteutumisen	0,825	0,727	0,571	0,727
arvioinnissa toteutuu lapsen oikeus tuntea oikeutensa	0,655	0,524	0,521	0,739
				0,772
Summamuuttuja:	Komponentti- lataus	h ²	r	alfa
ajan ja perehtymisen riittävyys ehdin perehtyä riittävästi asioihin, joita joudun ratkaisemaan lasta koskien	0,765	0,7	0,666	0,729
pystyn luottamaan siihen, että huomioon arvioinnissa oleelliset asiat	0,499	0,483	0,504	0,804
voin käyttää arvioinnin tekemiseen riittävästi aikaa	0,861	0,773	0,680	0,722
voin käyttää arvioinnin tekemiseen riittävästi harkintaa	0,722	0,673	0,632	0,746
				0,803
Summamuuttuja:	Komponentti- lataus	h ²	r	alfa
arvioinnin vastuu koen, että vastuu arvioinnin tekemisestä on yksin minulla	-0,848	0,77	0,706	
että vastuu arvioinnista seuraavasta päätöksestä on yksin minulla	-0,831	0,756	0,706	
				0,827
Summamuuttuja: systemaattisuus	Komponentti- lataus	h ²	r	alfa
käytän/testaan hypoteesejä varmistaakseni arviointia	0,736	0,558	0,392	0,559
analysoin saamaani tietoa teoreettisen tiedon avulla	0,733	0,568	0,434	0,528
tarkistan säännöllisin väliajoin lapsen tilanteesta tekemääni arviota	0,525	0,591	0,437	0,527
teen arvioinnin systemaattisella ja strukturoidulla tavalla	0,532	0,376	0,347	0,594
				0,622

Arvioinnin tekemisen tapaa mittaavia summamuuttujia tutkimme edelleen suhteessa sosiaalityöntekijöiden näkemykseen arvioinnin laadusta. Summamuuttujien jakaumia tarkasteltiin arvioinnin laatumuuttujan eri luokissa ristiintaulukoinnilla (taulukko 5). Arvioinnin laadun ja summamuuttujien vastausjakaumat muutettiin ristiintaulukointiin kaksiluokkaisiksi, jotta solufrekvenssien odotusarvot olisivat riittävän suuret. Summamuuttujien eri luokat sisälsivät arvot 1=silloin tällöin tai harvoin ja 2=lähes aina tai aina. Laatumuuttujan vastausasteikko mittaa arvoja 1= erittäin tai melko laadukasta ja 2=vain jonkin verran laadukasta. Muuttujaryhmien välisten erojen merkitsevyyttä testattiin Khiin neliö-testillä.

Ristiintaulukointi osoitti erittäin merkitsevän yhteyden laadukkaan arvioinnin ja asiakkaan oikeuksien ja edun toteuttamisen välille. Yhteys oli vahva ja selkeä myös laadun ja arviointiin käytettävän riittävän ajan ja perehtymisen välillä. Sosiaalityöntekijän työntekijäkohtaisen vastuun yleisyydellä oli melkein merkitsevä yhteys arvioinnin laatuun. Yhteys muuttujaluokkien välillä ei kuitenkaan ollut selkeä. Jakaumien tulkinnan perusteella yhteys laatuun oli havaittavissa toisaalta suuntaan, jossa sosiaalityöntekijä kokee silloin tällöin tai vain harvoin yksin tekemisen vastuuta arvioinnista eli jaetumpi kokemus vastuusta osoitti hieman korkeampaa prosenttiosuutta suhteessa arvioinnin laatuun. Toisaalta yhteys oli tulkittavis-

Taulukko 5. Arvioinnin laadun ja arvioinnin tekemisen summamuuttujien yhteydet ristiintaulukointina

		Kuinka laadukasta työpaikassasi tehtävä arviointi mielestäsi on?		Yhteensä
		Erittäin tai melko laadukasta	Vain jonkin verran laadukasta	
Asiakkaan oikeuksien ja edun toteutuminen *** $\chi^2=25,2$; $df=1$; $p< ,001$; Cramérin $V=,347$	Silloin tällöin tai harvoin	38 (19)	62 (31)	100 (50)
	Lähes aina tai aina	76 (122)	24 (38)	100 (160)
Ajan ja perehtymisen riittävyys *** $\chi^2=19,3$; $df=1$; $p< ,000$; Cramérin $V= ,304$	Silloin tällöin tai harvoin	54 (63)	46 (53)	100 (116)
	Lähes aina tai aina	83 (78)	17 (16)	100 (94)
Vastuu arvioinnissa * $\chi^2= 5,4$; $df=1$; $p= ,020$; Cramérin $V= ,161$	Silloin tällöin tai harvoin	76 (71)	24 (23)	100 (94)
	Lähes aina tai aina	60 (70)	40 (46)	100 (116)
Systemaattisuus arvioinnissa $\chi^2=2,5$; $df=1$; $p= ,110$; Cramérin $V= ,110$	Silloin tällöin tai harvoin	63 (82)	37 (48)	100 (130)
	Lähes aina tai aina	74 (59)	26 (21)	100 (80)

sa myös vain jonkin verran laadukkaan ja työntekijäkohtaisen yksin koetun vastuun välillä. Arvioinnin systemaattisuutta mittaava summamuuttuja ei osoittanut merkitsevää yhteyttä arvioinnin laatuun. Muuttujien jakaumista oli kuitenkin havaittavissa, että lähes aina tai aina systemaattisesti tehtävän arvioinnin osuus oli korkein suhteessa erittäin tai melko laadukkaaseen arviointiin. Muuttujaluokkien välillä ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä.

POHDINTA

Lapsen tilanteen arvioinnin laadun ja sen mahdollisten virheiden tunnistamisen ja käsittelyn kannalta kyselyaineiston analyysi tuo näkyviin niiden välisen jännitteen. Lähes kolme neljäsosaa sosiaalityöntekijöistä arvioi työpaikallaan tehtävien arviointien olevan erittäin tai melko laadukkaita. Kuitenkin vain noin joka kymmenes sosiaalityöntekijöistä tiesi työpaikalla olevan yhteisiä laadun kriteereitä ja vielä pienempi osa tiesi työpaikallaan olevan menettelytapoja arvioinnin puutteisiin tai virhetilanteisiin. Tulos tuo esille, että yhteisesti jaettua peilauspintaa arvioinnin laadulle tai sen puutteille on vain harvoin käytössä tai työntekijällä ei ole siitä tietoa. Tämä voi kärjistetyimmillään tarkoittaa arvioinnin virheiden ja epäkohtien sivuuttamista ('non-recognition', 'non-reaction', Biesel ym. 2020b).

Arvioinnin virheiden ja epäkohtien tunnistamisen ja käsittelyn kannalta on oleellista, että niitä varten on olemassa työpaikka- ja työyksikkökohtaisia menettelytapoja. Ne turvaavat osaltaan asiakkaan oikeutta saada laadukasta

palvelua ja niillä on näin ollen tärkeä merkitys asiakasturvalliseen lastensuojeluun. Se, että virhetilanteisiin on menettelytapa työpaikalla ja että virheiden tekemisen mahdollisuus on työpaikassa tunnustettua ja avointa, on osa arvioinnin virheiden tunnustamista. Osaltaan virheiden tunnistamisen ja niihin reagoinnin menettelytavat toimivat myös asiakasta valtaistavina käytäntöinä (vrt. Biesel ym. 2020b). Menettelytapojen luominen ja käyttö on organisaation velvollisuus, tietoisuus niistä on puolestaan työntekijän velvollisuus samoin kuin niiden käyttö (esim. Horwarth 2015; Lonne ym. 2016).

Arvioinnin laadun tulkinta on valtaosin työntekijäkohtaista: se, mitä pidetään laadukkaana tai ei-laadukkaana arviointina, perustuu enemmän sosiaalityöntekijän omaan kuin työpaikalla yhteisesti jaettuun laadun ymmärtämiseen. Tuloksissa on huomionarvoista, että kolmannes sosiaalityöntekijöistä piti arviointia vain jonkin verran tai ei lainkaan laadukkaana. Osuus on korkea ja kertoo arvioinnin laadun epätaisisesta toteutumisesta ja heikosta laadusta. Siksi arvioinnin laadun erittelyä jatkettiin analyysissä tarkemmin suhteessa sosiaalityöntekijän näkemykseen työpaikalla tehdyn arvioinnin laatuun. Jatkoanalyysissä havaittiin yhteys arvioinnin laadun ja asiakkaan oikeuksien toteutumisen sekä arviointiin käytettävän ajan ja riittävän perehtymisen välillä.

Asiakkaan oikeuksien toteutumisen ulottuvuus koostui lapsen ja vanhemman oikeuksien ja oikeusturvan sekä lapsen edun toteutumisen yleisyydestä arvioinnissa. Kysely ei anna mahdollisuutta selittää sitä, miten vastaajat vasta-

nessaan määrittävät oikeudet, oikeusturvan ja lapsen edun, mutta oleellista tämän artikkelin kannalta on se kiistattomuus, jolla vastaajat näkivät arvioinnin laadun ja asiakkaan (sekä lapsen että vanhemman) oikeuksien toteutumisen liittyvän arvioinnissa toisiinsa ja oman toimintansa niiden toteuttajana. Tulos on merkittävä siksikin, että asiakasturvallisessa palvelussa on (ensisijaisesti) kyse asiakkaan oikeusturvan toteutumisesta. Työpaikan yhteinen arvopohja liittyi tähän myös. Kyselystä ei voi kuitenkaan tulkita miten sosiaalityöntekijät ymmärsivät arvopohjan, mutta on mahdollista, että se liitettiin ammattieettiseen sitoutumiseen ja lapsiperhepalveluiden ja lastensuojelun normatiiviseen luonteeseen.

Sosiaalityöntekijöiden arvioinnin osaminen on aikaisemman tutkimuksen mukaan lakitietoista (Jaakola 2020), mikä tukee edellä mainittua tulkintaa. Voisi kuitenkin ajatella, että asiakkaan oikeuksia korostava arviointi ja tietoisuus lastensuojelun normatiivisuudesta kutsuvat herkimistä sen suhteen, että asiakkaan oikeudet eivät ehkä aina toteudu arvioinnissa. Tässä analyysissä näin ei kuitenkaan ollut, vaan asiakkaan oikeuksien ja edun turvaamisen ulottuvuuden vahvuus kertonee enemmänkin sosiaalityöntekijöiden pyrkimyksestä toimia arvioinnissa lastensuojelun institutionaalisen ja normatiivisen tehtävän toteuttajana.

Arvioinnin laatuun liittyi tuloksissa toisena vahvana tekijänä käytettävissä olevan ajan riittävyys ja sosiaalityöntekijän mahdollisuus perehtymiseen ja huolelliseen harkintaan arvioinnissa. Käytettävissä oleva ajan puute ja sitä kautta heikko ja pinnallinen paneutu-

minen lapsen tilanteeseen on useissa yhteyksissä todettu arviointia ja päätöksentekoa heikentäväksi tekijäksi (esim. Skivenes ja Tonheim 2016; Berrick ym. 2016; Jaakola 2020). Suhteessa ajankohtaiseen, työntekijäresurssien niukkuutta korostavaan lastensuojelupoliittiseen keskusteluun nähden tulos osoittaa selkeästi yhteyden arvioinnin laadun ja riittävän ajan sekä harkinnan ja perehtymisen välille.

Työntekijäkohtainen vastuu arvioinnista ja päätöksenteosta tai arvioinnin systemaattisuus liittyivät edellisiä tekijöitä heikommin (vastuu) tai eivät lainkaan (arvioinnin systemaattisuus) laadukkaaseen arviointiin. Sosiaalityöntekijän näkemys arvioinnin yksin tekemisen yleisyydestä ei ollut suoraan yhteydessä arvioinnin laatuun. Tutkimuskirjallisuudessa arvioinnin ja päätöksenteon virheiden kannalta on pidetty tärkeänä sitä, että yksittäisellä työntekijällä on riittävästi kollegiaalista ja ohjauksellista kuten myös työn laatua arvioivaa peilauspintaa (ks. esim. Munro 2008; Gambrill 2012; Berrick ym. 2016). Tulosta on mahdollista selittää sillä, että suomalaisen lastensuojeluun on vakiintunut vahva yksittäisen sosiaalityöntekijän harkintaa ja toimintavaltaa korostava toimintatapa, jota lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävät ja vastuut tuovat näkyviin (Falconer & Shardlow 2018; Lamponen ym. 2019). Vastuu otetaan annettuna eikä sen suhdetta arvioinnin laatuun ehkä ”tulla ajatelleeksi”. Toisaalta tulos kertoo myös siitä, että työntekijät luottavat arvioinnin laadussa harkintavaltaan, joka heille on ammattikuntana annettu. Laadun yhteys yksin tehdyn ja jaetummaksi koetun arvioinnin välillä oli tuloksena kuitenkin heikko, mikä

kertoo siitä, että laadun yhteys työntekijäkohtaisessa ja jaetummassa vastuussa ei ole täysin selkeä, vaan sosiaalityöntekijöiden vastausten hajonta on suurta. Havainto on kiinnostava ja tärkeä ajankohtaisen lastensuojelupoliittisen ja käytännön kehittämistyön kannalta, jossa pyritään vahvistamaan erilaisia tiimityön rakenteita (esim. THL 2022).

Analyysi osoitti, että arvioinnin pohjautumisessa teoriaan tai systemaattisesti käytettyyn menetelmään ei ollut yhteyttä arvioinnin laatuun, vaan muuttujien välillä oli hajontaa. Tulosta voi selittää arviointiin liittyvillä erilaisilla lähestymistavoilla. Kuten aiemmin on todettu, suomalaisessa lasten ja perheiden parissa tehtävässä arviointityössä systemaattisten ja vahvaan struktuuriin pohjautuvien menetelmien käyttö on ollut vähäistä ja niitä enemmän korostuu työntekijäkohtainen harkinta arvioinnissa. Analyysissa aiemmin esille tullut tulos ajan, harkinnan ja perehtymisen riittävydestä arvioinnin laadussa vahvisti edellä sanottua ja osaltaan voi selittää sitä, että systemaattisia arvioinnin tapoja ei käytetä usein ja sosiaalityöntekijöiden vastauksissa niillä ei ole suoraan tulkittavissa olevaa yhteyttä arvioinnin laatuun. Strukturoidun arviointimenetelmän käyttöönottoa on perusteltu paljon arvioinnin virheiden vähentämisellä (esim. Berrick & Chambers 2020). Vaikka arviointimenetelmä ei yksinään eliminoi virheitä silloinkaan, kun se on teoriaperustais- ta ja laajasti testattua ennen käyttöönottoa (mt.), on huomionarvoista, että vastauksista ei löytynyt systemaattisen ja teoriapohjaisen arvioinnin ja laadun välistä yhteyttä.

Tämän tarkastelun pohjalla on kyselytutkimus, joka on mahdollistanut yleisten suuntaviivojen esille saamisen arvioinnin laadusta ja virheistä. Kyselyssä arvioinnin laadun ja virheiden kysymysten tarkoitus on ollut kartoittava. Kysymyksillä on haettu laajempaa ja yleistettävämpää tietoa ja siksi ne ovat jättäneet tulkinnallista tilaa niin vastaajalle kuin tutkijalle. Valtakunnallisesti toteutettuna kysely kuitenkin valottaa empiirisesti toistaiseksi vähälle huomille jäänyttä aihetta. Jatkossa olisikin tärkeää miettiä, miten asiakasturvallisuutta lastensuojelussa tulisi empiirisesti lähestyä kokonaisvaltaisesti niin, että aihetta ei valoteta vain sosiaalityöntekijöiden näkemysten pohjalta.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Olemme lähteneet siitä näkemyksestä, että kysymys arvioinnin laadusta liittyy oleellisella tavalla asiakasturvallisuuteen. Arviointi, kuten moni muukin lastensuojelun toiminta, on virheherkkää ja siksi laadun tarkastelun rinnalla on tärkeää eritellä arvioinnin virheitä ja epäkohtia niin työntekijäkohtaisesti ammatillisena toimintana kuin organisaation käytännöissä. Arvioinnin laatu oli tässä kyselyssä sosiaalityöntekijöiden arvioimana varsin korkea, vaikka työpaikan käytössä tai sosiaalityöntekijän tiedossa ei ollut arvioinnin laatua, puutteita tai virheitä käsitteleviä käytäntöjä. Tämä herättää kysymyksen laatu- ja virhetietoisuudesta. Ammatillisen toiminnan korkea laatu arvioinnissa edellyttää sosiaalityöntekijöiltä herkistymistä ja kriittistä tietoisuutta sen mahdollisista puutteista tai ongelmakohtista. Organisaatioilta se edellyttää toimintarakenteita arvioinnin

korkean laadun mahdollistamiseen sekä epäkohtien ja puutteiden käsittelyyn (Gambrill 2012). Mitä enemmän arviointiin osallistuu nykypainotusten mukaisesti monialaisesti myös muita kuin sosiaalialan ammattilaisia, sitä tärkeämpää on se, miten organisaatio varmistaa kaikkien ammattilaisten laatu- ja virhetietoisuuden.

Tutkimus on osa sosiaali- ja terveysministeriön VTR-rahoitteista tutkimushanketta Lastensuojelu lapsen etuna? Lapsen hyvinvoinnin arviointi lastensuojelussa ja sen rajapinnoilla.

KIRJALLISUUS

- Berrick, Jill & Peckover, Sue & Pösö, Tarja & Skivenes, Marit (2015) The formalized framework for decision making in child protection care orders: A cross-country comparison. *Journal of European Social Policy* 25, 366–378. <https://doi.org/10.1177/0958928715594540>
- Berrick, Jill & Dickens, Jonathan & Pösö, Tarja & Skivenes, Marit (2016) Time, institutional support and quality of decision making in child protection: A cross-country analysis. *Human Service Organizations: Management, Leadership & Governance* 40 (5), 451–468. <https://doi.org/10.1080/23303131.2016.1159637>
- Berrick, Jill & Chamber, Jaclyn (2020) Preventing and responding to errors in US child protection. Teoksessa Kay Biesel, Judith Masson, Nigel Parton & Tarja Pösö (toim.) *Errors and mistakes in child protection. International discourses, approaches and strategies*. Bristol: Policy Press, 235–254. <https://doi.org/10.1332/policypress/9781447350705.003.0013>
- Biesel, Kay & Cottier, Michelle (2020) *Errors and Mistakes in Child Protection: Understandings and Responsibilities*. Teoksessa Kay Biesel, Judith Masson, Nigel Parton & Tarja Pösö (toim.) *Errors and mistakes in child protection. International discourses, approaches and strategies*. Bristol: Policy Press, 17–34. <https://doi.org/10.2307/j.ctvz0h8bh.8>
- Biesel, Kay & Masson, Judith & Parton, Nigel & Pösö, Tarja (toim.) (2020a) *Errors and mistakes in child protection. International Discourses, Approaches and Strategies*. Bristol: Policy Press. <https://doi.org/10.46692/9781447350927>
- Biesel, Kay & Masson, Judith & Parton, Nigel & Pösö, Tarja (2020b) *Dealing with errors and mistakes in child protection: similarities and differences among countries*. Teoksessa Kay Biesel, Judith Masson, Nigel Parton & Tarja Pösö (toim.) *Errors and mistakes in child protection. International discourses, approaches and strategies*. Bristol: Policy Press, 255–276. <https://doi.org/10.46692/9781447350927.014>
- Coulshed, Veronica & Orme, Joan (1998) *Social work practice: An introduction* (3rd ed). Basingstoke: Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-1-349-14748-9>
- Crisp, Beth & Anderson, Mark & Orme, Joan, & Lister Green, Pam (2005) *Learning and teaching in social work education: Textbooks and frameworks on assessment*. <http://www.brown.uk.com/teaching/socialwork/textbookstudy.pdf>. Luettu 5.1.2022.
- D’Andrade, Amy & Austin, Michael & Benton, Amy (2008) Risk and safety assessment in child welfare. *Journal of Evidence-Based Social Work* 5, 31–56. https://doi.org/10.1300/J394v05n01_03
- English, Diana J., & Pecora, Peter J. (1994) Risk assessment as a practice method in child protective services. *Child Welfare: Journal of Policy, Practice, and Program* 73 (5), 451–473.
- Falconer, Rachel & Shardlow, Steven (2018) Comparing child protection decision-making in England and Finland: supervised or supported judgement? *Journal of Social Work Practice* 32, 111–124. <https://doi.org/10.1080/02650533.2018.1438996>
- Forrester, Donald & Burton, Sheryl (2016) Forewords. Teoksessa Ruth Dalzell & Emma Sawyer (toim.) *Putting analysis into child and family assessment*. Third Edition. London: Jessica Kingsley Pub-

- lishers, 9–12. <https://doi.org/10.2307/j.ctvh9vv0c.2>
- Gambrill, Eileen (2005) *Critical thinking in clinical practice: Improving the quality of judgments and decisions* (2nd ed.). Hoboken, N.J.: Wiley.
- Gambrill, Eileen (2012) *Critical Thinking in Clinical Practice: Improving the Quality of Judgements and Decisions* (3rd ed.). Hoboken, N.J.: Wiley.
- Gibson, Matthew (2019) *Pride and shame in child and family social work*. Bristol: Policy Press. <https://doi.org/10.1332/policypress/9781447344797.001.0001>
- Hietamäki, Johanna (2015) *Lastensuojelun alkuarvioinnin vaikutukset vanhempien näkökulmasta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Holland, Sue (2004) *Child and family assessment in social work practice*. London: Sage.
- Hood, Rick (2019) What to Measure in Child Protection? *British Journal of Social Work* 49, 466–484. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcy066>
- Horwarth, Jan (2007) The missing assessment domain: Personal, professional and organizational factors influencing professional judgement when identifying and referring child neglect. *The British Journal of Social Work* 37 (8), 1285–1303. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcl029>
- Horwarth, Jan (2015) The Toxic Duo: The Neglected Practitioner and a Parent Who Fails to Meet the Needs of Their Child. *British Journal of Social Work* 46, 1602–1616. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcv086>
- Hultman, Elin & Forkby, Torbjörn & Höjer, Staffan (2018) Professionalised, hybrid, and layperson models in Nordic child protection: actors in decision-making in out of home placements. *Nordic Social Work Research*. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2018.1538897>
- Hämäläinen, Juha & Vornanen, Riitta (2021) *Asiakasturvallisuus osana laadukasta palvelujärjestelmää*. Teoksessa Taina Kurki, Virpi Jylhä & Taru Kekoni (toim.) *Asiakasturvallisuus sosiaali- ja terveysalalla*. Helsinki: Gaudemus, 27–42.
- Jaakola, Anne-Mari (2020) *Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelun sosiaalityössä*. Publications of the University of Eastern Finland. Kuopio: University of Eastern Finland.
- Jaakola, Anne-Mari & Vornanen, Riitta & Pölkki, Pirjo (2014) Kriittisten tapahtumien menetelmä lastensuojelun sosiaalityötä koskevassa tutkimuksessa. *Janus* 1 (2), 156–171.
- Julin, Essi & Pösö, Tarja (2020) The Finnish approach to errors and mistakes in child protection: trust in practitioners and service users? Teoksessa Kay Biesel, Judith Masson, Nigel Parton & Tarja Pösö (toim.) *Errors and mistakes in child protection. International discourses, approaches and strategies*. Bristol: Policy Press, 95–114. <https://doi.org/10.46692/9781447350927.006>
- Kalliomaa-Puha, Laura & Pösö, Tarja & Toivonen, Virve (2021) Error correction of restrictive measures: Appeals made by young people in care. *Young* 29 (1), 81–96. <https://doi.org/10.1177/1103308820914810>
- Lamponen, Tuuli & Pösö, Tarja & Burns, Kenneth (2019) Children in immediate danger: Emergency removals in Finnish and Irish child protection. *Child & Family Social Work* 24, 486–493. <https://doi.org/10.1111/cfs.12628>
- Lonne, Bob & Harries, Maria & Featherstone, Brid & Gray, Mel (2016) *Working ethically in child protection*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315851020>
- Malja, Marjo & Puustinen-Korhonen, Aila & Petrelius, Päivi & Eriksson, Pia (2019) *Lastensuojelun laatusuositus*. Julkaisuja 8. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Munro, Eileen (1996) Avoidable and Unavoidable Mistakes in Child Protection Work. *British Journal of Social Work* 26, 793–808. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjsw.a011160>
- Munro, Eileen (2005) What tools do we need to improve identification of child abuse? *Child Abuse Review* 4 (6), 374–388. <https://doi.org/10.1002/car.921>
- Munro, Eileen (2008) *Effective child protection*. Sage: London. <https://doi.org/10.4135/9781446212677>
- O’Sullivan, Terence (2011) *Decision making in social work*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Pösö, Tarja (2022) *Children’s consent to*

- child welfare services: Some explorative remarks. *Children & Society* 36 (1), 52–65. <https://doi.org/10.1111/chso.12483>
- Sandberg, Kirsten (2018) Children's Rights to Protection Under the CRC. Teoksessa Asgeir Falch-Eriksen & Elisabeth Backe-Hansen (toim.) *Human Rights in Child Protection. Implications for Professional Practice and Policy*. PalgraveMacmillan, 15–38. https://doi.org/10.1007/978-3-319-94800-3_2
- Shlonsky, Aron & Benbenishty, Rami (2014) *From evidence to outcomes in child welfare: An international reader*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199973729.001.0001>
- Shlonsky, Aron & Mildon, Robyn (2017) Assessment and decision making to improve outcomes in child protection. Teoksessa Marie Connolly (toim.) *Beyond the risk paradigm in child protection*. London: Palgrave, 111–129. https://doi.org/10.1057/978-1-137-44130-0_8
- Sicora, Alessandro (2017) *Reflective Practice and Learning from Mistakes in Social Work*. Bristol: Policy Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt1t88z4v>
- Skivenes, Marit & Tonheim, Milfrid (2016) Improving the care order decision-making process: viewpoints of child welfare workers in four countries. *Human Services Organizations: Management, Leadership & Governance* 40 (2), 107–117. <https://doi.org/10.1080/23303131.2015.1123789>
- SVT (2021) *Terveys- ja sosiaalipalveluiden henkilöstö 2018. Tilastoraportti 47*. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143512/Tr47_21.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 28.1.2021.
- THL (2022) *Systeeminen toimintamalli lastensuojelussa*. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/systeeminen-toimintamallilastensuojelussa>. Luettu 30.1.2022.
- Tiri, Mervi (2019) *Henkilöstöön kohdistuvan omavalvonnan haasteet*. Valvontaohjelma 2019. Esitys 9.10.2019. <https://www.valvira.fi/documents/14444/10015639/Tiri.pdf/5d9b192d-5a47-f24d-3273-0f72fe507600?t=1570788422597> Luettu 1.11.2022
- Trevithick, Pamela (2005) *Social work skills: A practice handbook* (2nd ed ed.). Maidenhead: Open University Press.
- Välimäki, Sanna & Vornanen, Riitta & Vanjusov, Heidi & Hämäläinen, Juha (2021) *Asiakasturvallisuus lastensuojelussa*. Teoksessa Taina Kurki, Virpi Jylhä & Taru Kekoni (toim.) *Asiakasturvallisuus sosiaali- ja terveysalalla*. Helsinki: Gaudeamus, 161–187.